

ДОВГОТРИВАЛЕ БЕЗРОБІТТЯ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ: ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ, МЕХАНІЗМ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

© 2014 ШЕКЕТА Є. Ю.

УДК 331.5

Шекета Є. Ю. Довготривале безробіття в Карпатському регіоні: імперативи формування, механізм попередження

У статті виокремлено особливості регіонального ринку праці, сформовано притаманні йому властивості та особливості. Здійснено порівняльну оцінку показників зареєстрованого довготривалого безробіття Карпатського регіону в Державній службі зайнятості та розрахованих Державною службою статистики на основі методології Міжнародної організації праці. Сформовано основні напрями вдосконалення механізму попередження довготривалого безробіття в Карпатському регіоні України як основної передумови збереження його трудових ресурсів потенціалу, використовуючи бюджетні, кредитні та податкові важелі впливу. Механізм попередження довготривалого безробіття запропоновано реалізувати через сприяння інвестиційно-інноваційному оновленню інфраструктури регіону, створення в ньому зон інтенсивного науково-технічного розвитку та міжгалузевій регіональній виробничій системі, участь регіону в міжнародній науково-технічній кооперації.

Ключові слова: безробіття, довготривале безробіття, регіональний ринок праці, Карпатський регіон.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 11.

Шекета Євгенія Юріївна – аспірантка, кафедра менеджменту і маркетингу, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: sheketa-evgenija@mail.ru

УДК 331.5

Шекета Е. Ю. Длительная безработица в Карпатском регионе: императивы формирования, механизм предупреждения

В статье выделены особенности регионального рынка труда, сформированы присущие ему свойства и особенности. Осуществлена сравнительная оценка показателей зарегистрированной длительной безработицы Карпатского региона в Государственной службе занятости и рассчитанных Государственной службой статистики на основе методологии Международной организации труда. Сформированы основные направления усовершенствования механизма предупреждения длительной безработицы в Карпатском регионе Украины как основной предпосылки сохранения его трудовых ресурсов потенциала, используя бюджетные, кредитные и налоговые рычаги влияния. Механизм предупреждения длительной безработицы предложено реализовывать через содействие инвестиционно-инновационному обновлению инфраструктуры региона, создание в нем зон интенсивного научно-технического развития и межотраслевой региональной производственной системы, участие региона в международной научно-технической кооперации.

Ключевые слова: безработица, длительная безработица, региональный рынок труда, Карпатский регион.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Библ.:** 11.

Шекета Евгения Юрьевна – аспирантка, кафедра менеджмента и маркетинга, Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника (ул. Шевченко, 57, Івано-Франковск, 76018, Украина)

E-mail: sheketa-evgenija@mail.ru

UDC 331.5

Sheketa Ye. Yu. Long-Term Unemployment in the Carpathian Region: Imperatives of Formation, Mechanism for Prevention

In the article features of the regional labor market are highlighted, its inherent properties and features are allocated. A comparative evaluation of the indicators of registered long-term unemployment in the Carpathian region by the State employment service and the indicators calculated by the State statistics service on the basis of methodology of the International Labor Organization was carried out. Main areas of improvement of the mechanism for prevention of long-term unemployment in the Carpathian region of Ukraine as the main premise of preserving its human resources, using the budgetary, credit and tax levers of influence, have been formed. The mechanism for preventing long-term unemployment was suggested to be implemented through the promotion of investment and innovative upgrading the infrastructure in the region, creating the zones of intensive scientific and technological development and the cross-regional production system, participation of the region in international scientific and technical cooperation.

Key words: unemployment, long-term unemployment, regional labor market, Carpathian region.

Fig.: 3. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 11.

Sheketa Yevheniia Yu. – Postgraduate Student, Department of Management and Marketing, Precarpathian National University named after V. Stefanyk (vul. Shevchenka, 57, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: sheketa-evgenija@mail.ru

Структурні зрушення, що відбуваються в економіці України на сучасному етапі, призводять до суттєвих негативних змін на національному та регіональних ринках праці, які полягають у зростанні масштабів загального та довготривалого безробіття та, як наслідок, до неефективного використання і недовикористання трудового потенціалу економічно активного населення. Стан та особливості функціонування регіонального ринку праці служать своєрідним індикатором оцінки соціального захисту населення. Виходячи з частки зайнятого населення регіону у загальній його чисельності та масштабів довготривалого безробіття можна судити про ефективність регіональної економічної політики.

Зважаючи на наявні наукові напрацювання, питання довготривалого безробіття є недостатньо дослі-

дженим з точки зору динамічності вітчизняного та регіонального ринків праці. Значний внесок у дослідження регіонально розвитку та особливостей функціонування регіональних ринків праці роблять праці таких зарубіжних і вітчизняних науковців, як Рейнольдс Л. [1], Мастерс С. [1], Мозер К. [1], Бандур С. [10], Петрова І. [9], Лібанова Е. [8], Романюк М. [2], Колешня Л. [11], Анішина Н. [11] та інші.

Метою статті є оцінка та комплексний аналіз формування довготривалого безробіття на ринку праці Карпатського регіону та розробка дієвих заходів щодо вдосконалення механізму його попередження на регіональному ринку праці.

Регіональний ринок праці, як складова сукупного національного ринку праці, характеризується рядом

притаманних йому властивостей та особливостей. *По-перше*, регіональний ринок праці є тим осередком, на якому діють як державні (макрорівень), так і регіональні (мезорівень) інститути та суб'єкти соціального партнерства, що лише підсилює конкуренцію та ускладнює їх взаємовідносини. *По-друге*, це середовище, де природні, кліматичні, географічні, ментальні та релігійні особливості суттєво впливають на процес взаємодії працівників і роботодавців. *По-третє*, розвиток притаманних кожному регіону видів діяльності служить своєрідним бар'єром для населення реалізувати свої професійні уміння та навички.

Зокрема, А. Рейнольдс, С. Мастерс, К. Мозер при дослідженні регіональних ринків праці підкреслювали існування тісного зв'язку між місцевим, національним та міжнародним ринками праці, приділяючи значну увагу саме регіональним ринкам праці як первинному елементу цього ланцюга [1, с. 26].

Комплекс заходів регулювання регіонального ринку праці має базуватися на чіткому розподілі повноважень центральних і місцевих органів влади щодо підвищення соціально-економічного розвитку регіону, ефективності використання його трудового потенціалу та попередження довготривалого безробіття.

Диспропорції регіонального розвитку потребують дієвої регіональної економічної політики, яка передбачає регулювання процесу ринкових перетворень та активізацію внутрішніх регіональних факторів соціально-економічного розвитку, адже відсутність активної державної соціально-економічної регіональної політики протягом всього періоду державної незалежності України призвела до послаблення міжрегіональних економічних зв'язків та порушення ефективної взаємодії «центр – регіон» [2, с. 3].

Карпатський економічний регіон здебільшого орієнтований на екстенсивний тип економічного зростання, дешева низькокваліфікована робоча сила, незначний рівень інвестицій в інноваційне оновлення системи робочих місць, що сприяє високим показникам загального та довготривалого безробіття (рис. 1).

Протягом 2008 – 2012 рр. частка довготривалих безробітних Карпатського регіону в структурі довготривалого безробіття України щороку зменшувалась і у 2012 р. становила 8,2% (табл. 1).

Показники безробіття, розраховані Державною службою статистики за методологією МОП, значно відрізняються від показників зареєстрованого безробіття Державною службою зайнятості. Цю невідповідність не можна пояснити особливостями регіональної політики зайнятості, оскільки при їх розрахунку використовуються різні методики збору та обчислення даних. Показники зареєстрованого безробіття набагато нижчі від показників, розрахованих за методологією МОП, через недостатній рівень ефективності державної інфраструктури, призначеної для обслуговування ринку праці, у зв'язку з чим значна частина населення не розраховує на державну допомогу в пошуках роботи, намагаючись працевлаштуватися самостійно [8, с. 230], що призвело до зменшення чисельності зареєстрованих безробітних Карпатського регіону в Державній службі зайнятості протягом 2008 – 2012 рр. більше, ніж удвічі (рис. 2).

Основні напрями механізму попередження довготривалого безробіття, з метою збереження трудових ресурсного потенціалу Карпатського регіону, мають бути зорієнтовані на:

- ★ поліпшення інвестиційного клімату для рівномірного соціально-економічного розвитку регіо-

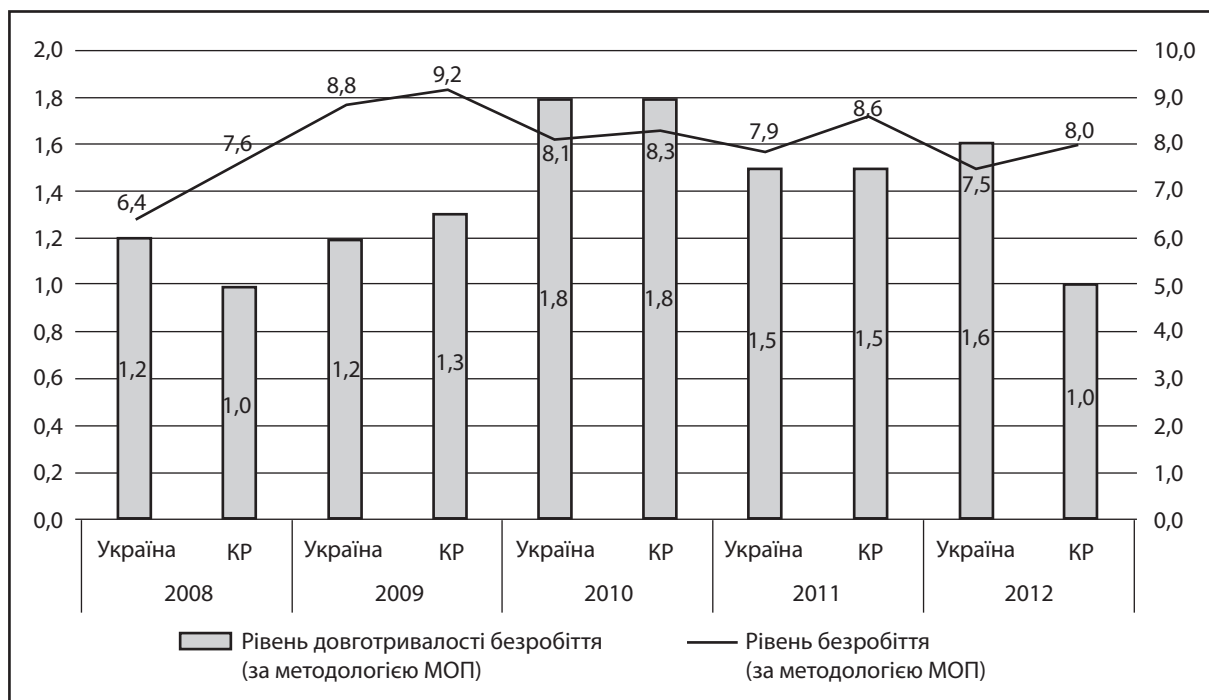

Рис. 1. Динаміка рівня загального та довготривалого безробіття в Україні та Карпатському регіоні у 2008 – 2012 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [3 – 7].

Показники чисельності загального та довготривалого безробіття Карпатського регіону у 2008 – 2012 рр.

	2008	2009	2010	2011	2012
Чисельність безробітних (за методологією МОП), тис. осіб					
Україна	1425,1	1958,8	1785,6	1732,7	1657,0
Карпатський регіон	208,9	249,1	226,8	232,2	220,1
Закарпатська область	37,8	57,9	50,4	55,2	50,6
Івано-Франківська область	46,5	51,8	47,5	50,5	46,9
Львівська область	89,7	100,5	93,3	92,1	89,1
Чернівецька область	34,9	38,9	35,6	34,4	33,5
Чисельність довготривалих безробітних (за методологією МОП), тис. осіб					
Україна	277,2	265,1	403,4	328,6	350,1
Карпатський регіон	–	36,6	51,2	40,8	28,8
Закарпатська область	5,3	3,8	5,8	6,0	0,4
Івано-Франківська область	9,1	6,4	9,7	6,0	4,4
Львівська область	19,8	19,5	30,7	26,9	20,2
Чернівецька область	–	6,9	5,0	1,9	3,8
Частка довготривалих безробітних Карпатського регіону в структурі довготривалого безробіття України, %					
Україна	100	100	100	100	100
Карпатський регіон	–	13,8	12,7	12,4	8,2
Кількість безробітних, які перебували на обліку у ДСЗ на кінець року, тис. осіб					
Україна	844,9	531,6	544,9	482,8	506,8
Карпатський регіон	114,1	65,9	67,7	60,8	67,5
Закарпатська область	22,9	12,8	13,9	11,9	13,7
Івано-Франківська область	30,9	17,0	16,4	15,8	16,2
Львівська область	42,1	25,8	26,9	22,6	26,5
Чернівецька область	18,2	10,3	10,5	10,5	11,1
Чисельність безробітних, що перебували на обліку в ДСЗ, більше одного року, тис. осіб					
Україна	62,7	53,9	34,8	30,9	25,9
Карпатський регіон	10,5	8,8	4,5	4,5	4,0
Закарпатська область	2,4	2,0	1,3	1,0	1,1
Івано-Франківська область	3,3	2,3	1,1	1,1	0,8
Львівська область	2,9	2,2	1,1	1,3	1,1
Чернівецька область	1,9	2,3	1,0	1,1	1,0

Джерело: складено автором на основі [3 – 7].

- ну та, як наслідок, створення системи робочих місць;
- ✦ інноваційний розвиток підприємств регіону, основою якого є матеріально-технологічне оновлення виробничих фондів та зростання продуктивності праці;
- ✦ сприяння взаємообумовленої суміжній діяльності системи вищої та професійно-технічної освіти з державною і регіональною політикою у сфері зайнятості, професійне навчання та перекваліфікація безробітних для зростання рівня їх конкурентоспроможності на регіональному ринку праці;
- ✦ забезпечення, розробку та впровадження на підприємствах регіону проектів екологічно чистих і безвідходних виробництв, створення у цій сфері робочих місць.

Сприятливий інвестиційний клімат в регіоні реалізується за допомогою ефективної виваженої бюджетної, кредитної та податкової політики.

Державна підтримка провідних галузей економіки та створення у них робочих місць за рахунок бюджетних коштів є активним інструментом у боротьбі з довготривалим безробіттям. Надання безвідсоткових або пільгових кредитів і податкових канікул служитиме стимулюючим чинником для заснування власної справи довготривалими безробітними.

Механізм попередження довготривалого безробіття повинен реалізовуватись через розробку і впровадження Генеральної схеми створення і модернізації робочих місць, спрямованої на визначення пріоритетних та інноваційних проектів і програм у високотехнологічних галузях економіки з великою часткою доданої

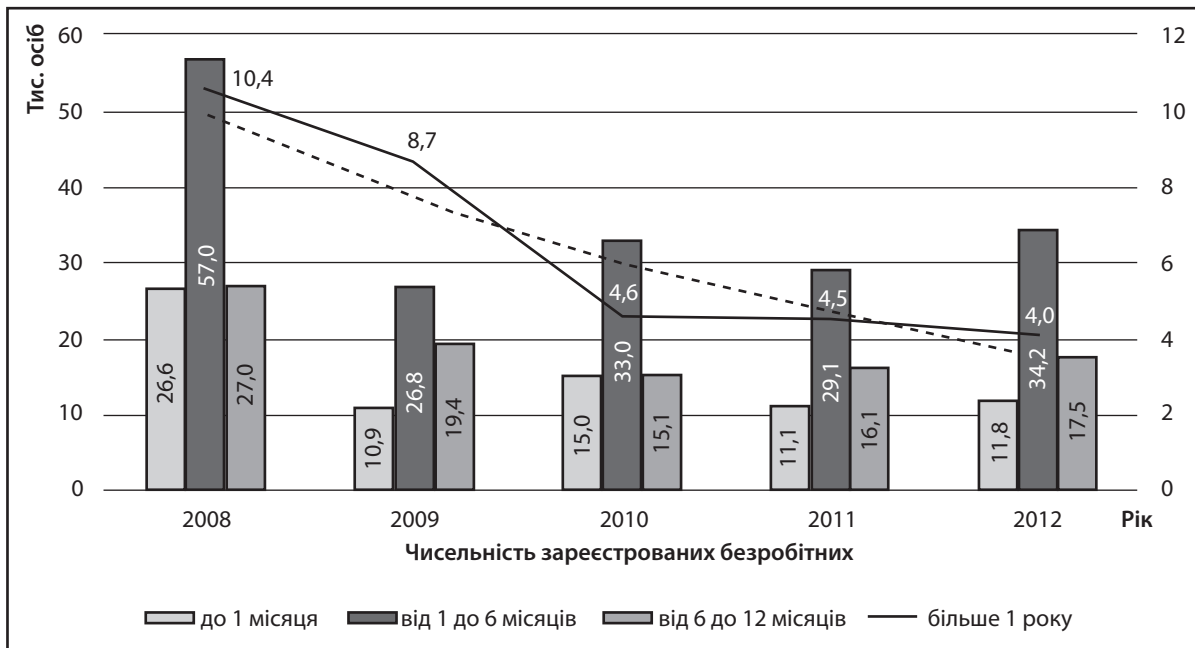

Рис. 2. Чисельність зареєстрованих безробітних Карпатського регіону в Державній службі зайнятості за тривалістю пошуку роботи у 2008 – 2012 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [3 – 7].

вартості. Між тим, в Україні інноваційну діяльність здійснює лише кожне одинадцяте підприємство (тобто 9%), тоді як у розвинутих країнах частка інноваційно активних підприємств сягає 70% [9, с. 10].

Адже тільки інноваційний напрям, за словами професора Бандура С. І., здатен сформувати істотно новий підхід до проблеми робочих місць не лише з погляду забезпечення ними безробітних громадян, а й створення передумов для появи якісно нових робочих місць та модернізації старих [10, с. 3].

Запорукою успішного впровадження державної Програми розвитку робочих місць є її взаємоузгодження з індикативними показниками системи освіти та професійного навчання безробітних, тобто маєтись на увазі забезпечення збалансованості пропозиції робочої сили з пропозицією робочих місць. Для реалізації цього положення важливою є кооперація державної політики у сфері зайнятості та освіти, що має бути сформована для вирішення таких ключових завдань:

- ✦ вдосконалення механізму державного замовлення, яке б відповідало реаліям ринку праці та задовольняло попит на кваліфіковану робочу силу;
- ✦ обмеження підготовки кадрів гуманітарного профілю, натомість, фінансування професійно-технічної освіти, що дозволить підвищити престиж простих робітничих професій.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти має стати науково-творча діяльність викладачів і студентів. Фундаментальні дослідження будь-якого роду діяльності необхідно заохочувати і фінансувати, адже це допоможе підняти не тільки престижність навчального закладу, а й виростити нове покоління дослідників, здатних сформувати нашу економіку на інноваційні рейки.

Важливо, щоб результати науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що виконуються в університетах, впроваджувались на вітчизняних підприємствах. Корисним буде і залучення роботодавців до створення освітніх стандартів та акредитації освітніх програм, що сприятиме максимальній інтеграції освітньої, наукової та виробничої діяльності.

Саме інноваційно-інвестиційна діяльність має виконати роль «локомотива» в модернізації економіки регіону, а провідним фактором і животворним началом створення інновацій є праця зайнятих в інноваційному процесі людей [11, с. 4].

Основні напрями попередження довготривалого безробіття та інноваційної спрямованості економіки Карпатського регіону:

1. Посилити сприяння органів державної влади у розвитку інноваційної інфраструктури регіону за рахунок створення зон інтенсивного науково-технічного розвитку (технополісів); технопарків (наукових, індустріальних, агропарків); інноваційних центрів (технологічних, галузевих); венчурних фондів; центрів трансферу технологій; бізнес інкубаторів (інноваційних, технологічних); консалтингових і маркетингових компаній, яким повинна бути приділена особлива державна підтримка (рис. 3).

2. Розробка механізму створення міжгалузевих та регіональних виробничих систем, так званих кластерів, які є найефективнішим інструментом швидкої дифузії інновацій у виробництво, з метою підвищення ефективності діяльності підприємств, зростання якості продукції та продуктивності праці, розширення меж своєї діяльності, створення нових структурних підрозділів, дочірніх підприємств тощо. Територіальні інноваційні кластери використовують спільну наукову базу, що дозволяє їм мінімізувати витрати на пошук, розробку та

Рис. 3. Концептуальний підхід до формування системи заходів попередження довготривалого безробіття Карпатського регіону

Джерело: власна розробка автора.

впровадження інновацій, натомість ці кошти вони спрямовують на підготовку необхідного їм кваліфікованого персоналу високого професійного рівня. Сьогодні вкрай важливим заходом повинна бути активна цілеспрямована політика уряду (як на місцевому, регіональному, так і на національному рівнях) щодо розвитку й запровадження кластерної моделі розвитку вітчизняного виробництва, і першим кроком у цьому напрямку має стати розробка Національної програми підвищення конкурентоспроможності економіки України на базі кластерних моделей.

3. Участь у загальній інформаційній мережі щодо суб'єктів інноваційної інфраструктури, напрями їх діяльності, наукові відкриття та можливості їх впровадження у виробництво тощо. У цьому випадку мова йде про залучення України до процесів міжнародної науково-технічної кооперації, про участь вітчизняних

підприємств у науково-технічних альянсах, консорціумах, промислово-фінансових групах.

4. Побудова ефективної інноваційної системи, яка дозволила б швидко реалізувати модель «наука – техніка – виробництво – збут» у найперспективніших напрямках розвитку економіки. Особливо актуальним є питання створення в Карпатському регіоні України так званого Інноваційного центру, який служитиме своєрідним осередком акумуляції та вирішення різного роду питань, пов'язаних з інноваційною діяльністю промислово-виробничого комплексу регіону. Зазначена організаційна структура формуватиме єдину регіональну базу даних по інноваціях, досліджуватиме попит на них вітчизняними підприємствами та надаватиме рекомендації щодо існуючих інновацій та можливостей їх застосування в реаліях виробничого процесу того чи іншого суб'єкта господарювання.

Наявність інноваційної складової в діяльності підприємства надає йому переваги в конкурентній боротьбі, оскільки вона відкриває стратегічно новий шлях до успіху, оскільки новітні технології та нові види продукції виводять підприємство на фінішну пряму, залишивши далеко позаду своїх конкурентів. При цьому відбувається значна економія фінансових ресурсів, які повинні були б витратитися для перемоги над конкурентами, натомість вони спрямовуються на підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників, розширення сфер діяльності та структурних підрозділів компанії, розробку та впровадження інших істотно нових інноваційних видів продукції.

Регіональна програма розвитку економіки Карпатського регіону повинна містити заходи на короткострокову та середньострокову перспективу. Вважаємо, що до перших слід віднести запровадження та розвиток бізнесу, виробництво екологічно чистих продуктів харчування, розвиток екотуризму тощо. У довгостроковій перспективі пріоритетними напрямками повинно стати впровадження відновлювальних та альтернативних джерел енергії, розробка енергозберігаючих технологій, нанотехнологій тощо. Такі «технології майбутнього» дозволять істотно поліпшити якість і характер праці, а також створити на ринку праці сегмент високооплачуваних робочих місць.

ВИСНОВКИ

Заходи державної та регіональної політики на ринку праці повинні бути зорієнтовані не лише на забезпечення гідної праці економічно активної частини населення, а й на належну соціальну та психологічну підтримку безробітних, особливо надавжку їх категорію – довготривалих безробітних.

Сьогодні держава, як головний владний інститут, зобов'язана знаходити нестандартні способи вирішення проблем у сфері зайнятості, виступати ініціатором необхідних суспільних змін і реформ, запропонувати компенсаційні важелі впливу, щоб повернути до життя вітчизняний та регіональні ринки праці, а суспільство звільнити від масового безробіття. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Reynolds L. Labor Economics and Labor Relations / L. Reynolds, S. Masters, C. Moser. – 11th edition. Englewood Cliffs. New Jersey. Prentice Hall, 1978.
2. Романюк М. Д. Економіка регіону: сучасні тенденції та особливості розвитку в контексті соціальних пріоритетів / М. Д. Романюк // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – Івано-Франківськ : Плай. – 2012. Вип. 9. – С. 3 – 10.
3. Економічна активність населення України-2008 : стат. збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2009. – 228 с.
4. Економічна активність населення України-2009 : стат. збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2010. – 205 с.
5. Економічна активність населення України-2010 : стат. збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2011. – 205 с.
6. Економічна активність населення України-2011 : стат. збірник / Державна служба статистики України. – Київ. – 2012. – 207 с.
7. Економічна активність населення України 2012: стат. збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2013. – 204 с.

8. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е. М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.

9. Колешня Л. Сучасні проблеми формування системи робочих місць в умовах інноваційного розвитку економіки / Л. Колешня, Н. Анішина // Україна: аспекти праці. – 2013. – № 2. – С. 9 – 15.

10. Бандур С. І. Розвиток робочих місць – стратегічний напрям модернізації економіки України / С. І. Бандур // Ринок праці та зайнятість населення. – 2012. – № 2. – С. 3 – 7.

11. Петрова І. Л. Ринок інноваційної праці: тенденції формування в Україні / І. Л. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2013. – № 5. – С. 3 – 7.

Науковий керівник – Романюк М. Д., доктор економічних наук, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри менеджменту і маркетингу Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (Івано-Франківськ)

REFERENCES

Bandur, S. I. "Rozvytok robochykh mist - stratehichnyi napriam modernizatsii ekonomiky Ukrainy" [Development jobs - strategic direction to modernize the economy of Ukraine]. *Rynok pratsi ta zainiatist naselelnia*, no. 2 (2012): 3-7.

Ekonomichna aktyvnist naselelnia Ukrainy 2008 [Economically active population of Ukraine in 2008]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2009.

Ekonomichna aktyvnist naselelnia Ukrainy 2009 [Economically active population of Ukraine in 2009]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2010.

Ekonomichna aktyvnist naselelnia Ukrainy 2010 [Economically active population of Ukraine in 2010]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2011.

Ekonomichna aktyvnist naselelnia Ukrainy 2011 [Economically active population of Ukraine in 2011]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2012.

Ekonomichna aktyvnist naselelnia Ukrainy 2012 [Economically active population of Ukraine in 2012]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2013.

Kolieshnia, L., and Anishyna, N. "Suchasni problemy formuvannia systemy robochykh mist v umovakh innovatsiinoho rozvytku ekonomiky" [Modern problems of formation of the system of jobs in terms of innovative economic development]. *Ukraina: aspekty pratsi*, no. 2 (2013): 9-15.

Liudskiy rozvytok rehioniv Ukrainy: analiz ta prohnoz [Human development regions of Ukraine: Analysis and Forecast]. Kyiv: Instytut demografii ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2007.

Petrova, I. L. "Rynok innovatsiinoi pratsi: tendentsii formuvannia v Ukraini" [Real innovation work: Trends formation in Ukraine]. *Ukraina: aspekty pratsi*, no. 5 (2013): 3-7.

Reynolds, L., Masters, S., and Moser, C. *Labor Economics and Labor Relations*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1978.

Romaniuk, M. D. "Ekonomika rehionu: suchasni tendentsii ta osoblyvosti rozvytku v konteksti sotsialnykh priorytetiv" [The economy of the region: current trends and features in the context of social priorities]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Ekonomika*, no. 9 (2012): 3-10.